

ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНСТРУМЕНТІВ ДЕРЖАВНОГО ВПЛИВУ НА ПРИРОДООХОРОННУ ДІЯЛЬНІСТЬ В АГРОВИРОБНИЦТВІ

Постановка проблеми. Вхідження України у світові глобалізаційні процеси на правах повноцінного її учасника вимагає державної підтримки в частині фінансування заходів пов'язаних з екологізацією агровиробництва, насамперед примноження продуктивної сили землі, водних ресурсів, створення умов нормального функціонування культурної флори і фауни. Значну роль у формуванні такого механізму відіграють державні цільові програми і природоохоронні заходи державного, регіонального і місцевого характеру.

Стан вивчення проблеми. В умовах, що склалися в сільськогосподарському виробництві України нормальне функціонування природоохоронного механізму важливе, а в багатьох випадках першочергове значення набувають обсяги, терміни та першочерговість фінансового забезпечення заходів з еколого - врівноваженого ведення аграрної діяльності [6].

Дослідження цієї проблеми порушувались як у світовій, так у вітчизняній науковій літературі. Теоретичні та практичні механізми економічно – ефективного та екологічно безпечного природокористування знайшли відображення в працях вітчизняних дослідників, серед яких: О.Ф. Балацький, С.К. Бистряков, П.П. Борщевський, В.В. Горлачук, Д.С. Добряк, С.І. Дорогунцов, Г.Є. Жуйков, П.І. Коренюк, П.П. Руснак, А.Я. Сохнич, В.М. Трегобчук, М.А. Хвесик та інші.

В той же час, незважаючи на накопичені наукові здобутки та значний практичний досвід у сфері забезпечення економічного механізму функціонування природоохоронних заходів, питання їх фінансування, регіональності та першочерговості, ще не знайшли достатнього вивчення.

Тому, враховуючи існуючу вітчизняну практику фінансового забезпечення екологічних заходів при веденні сільгоспвиробництва через цільові комплексні програми, на вивчення було поставлено саме цю проблему, насамперед критерії її вирішення та ефективність віддачі в умовах окремого регіону, а саме південних областей степової зони, де екологічна ситуація на окремих напрямках носить досить складний, а місцями загрозливий характер [6].

Завдання і методика дослідження. Теоретико – практичні аспекти даної проблеми полягають у розробці дієвих рекомендацій своєчасного забезпечення системи природоохоронного механізму регіону фінансовими ресурсами, враховуючи першочерговість та ступінь їх важливості в загальній системі екологічної безпеки.

Результати досліджень. Аналіз використання бюджетних коштів, що виділяються на підтримку галузі, свідчить, що реального впливу на поліпшення її становища вони з різних причин не мають [7]. Наприклад, згідно з прийнятим на початку реформ Законом «Про пріоритетний розвиток села і агропромислового комплексу» на зазначені цілі передбачалося виділення 20% бюджетних асигнувань, тоді як в останні роки частка бюджету для села становила лише дещо вище 3%. Для сучасної фінансової політики України характерні недосконалість механізмів спрямування і використання коштів на всіх рівнях, а також неузгодженість їх із конкретними результатами виробництва, низька якість програмування, недостатня їх обґрунтованість, відсутність прогнозування результату і належного контролю, відповідальність за цільове використання коштів державного бюджету [2]. Прийняті галузеві програми необґрунтовані, їх показники та визначена потреба в коштах і ресурсах неузгоджена з фінансовими можливостями. Недостатній взаємозв'язок із виконавцями та забезпеченням конкретних результатів, відсутня системність і своєчасність фінансування – тому така

бюджетна підтримка не здійснює і не може здійснювати позитивний стимулюючий вплив на розвиток агровиробництва і економіку галузі взагалі [1]. Вражаючим є також те, що одночасно приймається безліч державних і регіональних програм, незважаючи на очевидну обмеженість їх фінансово-ресурсного забезпечення. При цьому привертає увагу поставлена мета цих заходів, масштабність і глобальність завдань і цілей. У той же час не передбачається їх логічна послідовність у виконанні. В якості типової ілюстрації наведеного вище можна згадати про Комплексну державну програму з меліорації і поліпшення екологічного стану зрошуваних та осушених угідь у 2001-2005 роках, мета якої – підвищення ролі меліорованих земель у продовольчому та ресурсному забезпеченні держави, зменшення залежності сільськогосподарського виробництва від несприятливих природно-кліматичних умов. В результаті об'єктивні дані про виконання програми відсутні, а рівень фінансового забезпечення даної програми становив 11,8% від потреби [4].

Проводячи ретельний аналіз регіонального розподілу коштів, що спрямовуються на фінансування розвитку сільського господарства, варто зазначити, що в середньому за 2005-2009 роки найбільша частка видатків (63,5%) припадала на зону Лісостепу, тоді як на Степ і Полісся – відповідно 24,5 та 11,9% від загальних обсягів фінансування по Україні в цілому [5]. Разом з тим слід визнати, що фінансування розвитку сільського господарства всіх регіонів держави збільшилася впродовж зазначеного часового відтинку: сума виділених коштів на розвиток агровиробництва у Лісостепу зросла з 3299,3 млн. грн. у 2005 році до 7200,3 млн. грн. у 2008-му, Степу – з 1063,2 до 2699,8 млн. грн., а Полісся – з 587,7 до 1306,1 млн. грн. (рис 1.1.).

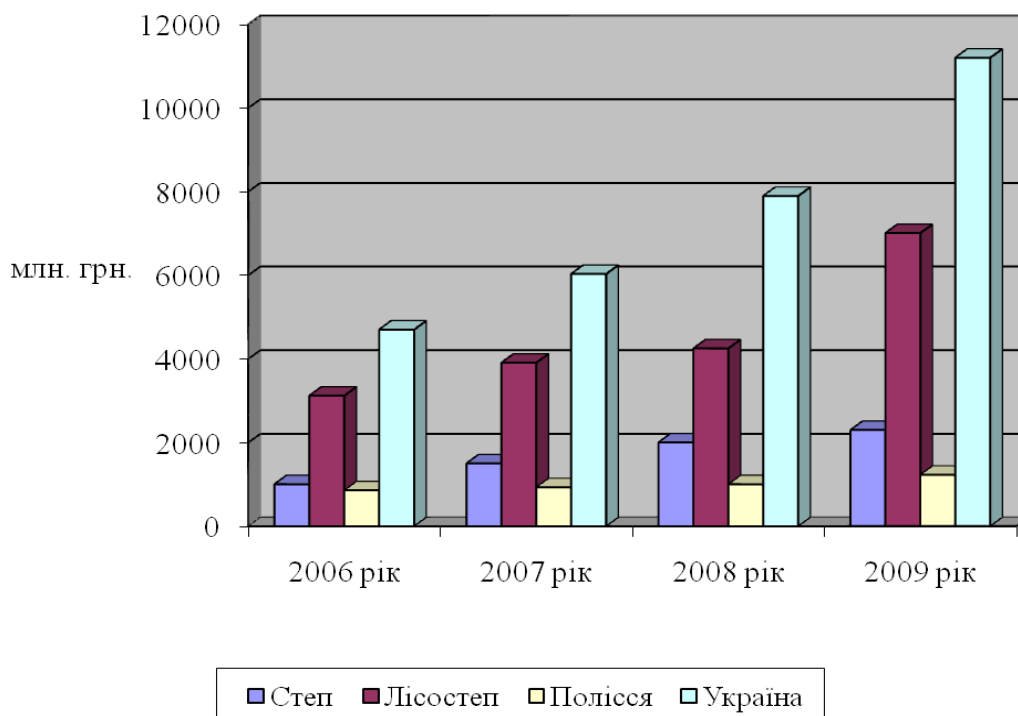

Рис 1.1 Структура видатків Державного бюджету України на фінансування розвитку сільського господарства за регіонами, млн. грн.

Стосовно програми фінансування заходів щодо захисту, відтворення та підвищення родючості ґрунтів, то кошти на її фінансування були виділені лише у 2005 році в сумі 10,0 млн. грн. – до степової зони було направлено 6,9% (0,7 млн. грн.), лісостепової – 39,7% (4,0 млн. грн.), а до поліської – 53,4% (5,3 млн. грн.). Що стосується

розподілу коштів у масштабах областей, то найбільшу питому вагу на Поліссі мала Житомирська область – 46,4% (2,5 млн. грн.) (рис. 1.2).

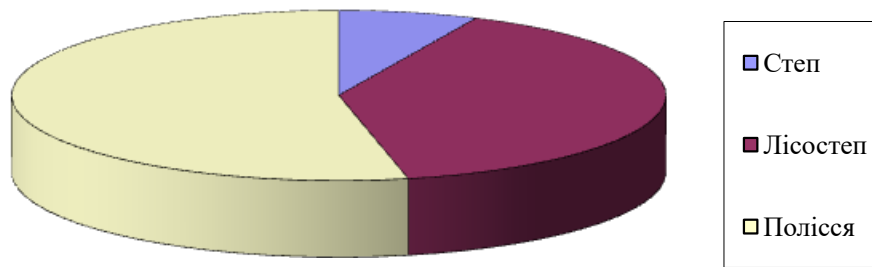

Рис 1.2 Розподіл державного фінансування заходів щодо захисту, відтворення та підвищення родючості ґрунтів за регіонами України, %.

Найбільшу природну родючість мають чорноземи та сірі опідзолені ґрунти Лісостепу. Тут щорічні втрати гумусу становлять близько 0,6 т/га і відбуваються внаслідок переваги темпів мінералізації органічних речовин у ґрунті над їхнім надходженням. В умовах Степу ґрунти також прогресуюче втрачають родючість. Основним фактором відтворення родючості легких за гранулометричним складом і бідних на поживні речовини ґрунтів Полісся є інтенсивне застосування органічних і мінеральних добрив – отже, є нагальна необхідність постійно відтворювати родючість ґрунтів, а це було майже повністю припинено ще 2006 року.

Аналізуючи програму агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення, можна дійти висновку, що впродовж 2005-2008 років у середньому найбільшу питому вагу державного фінансування мала зона Степу – 37,9%, тоді як Лісостепу і Полісся – 35,7 і 26,4% відповідно (рис. 1.3). Звичайно, дуже важливо проводити програму агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призначення, що дасть змогу ефективніше виділяти кошти на раціональне використання та підвищення родючості ґрунтів, поліпшення їх агроекологічного стану. Проте виникає закономірний сумнів у доцільності даного заходу, коли знищується родючість ґрунту через відсутність видатків за програмою фінансування заходів щодо захисту, відтворення та підвищення їхньої родючості.

Що стосується фінансування заходів щодо боротьби із шкідниками, бур'янами та хворобами сільськогосподарських культур, то дана програма мала наступний вигляд: степова зона отримала в середньому 52,5%, господарства лісостепової зони – 32,1, а зони Полісся – лише 15,4%. У Степу найбільша сума коштів була направлена в Херсонську (415,0 тис. грн. – 2008 рік) та Одеську (375,0 тис. грн. – 2008 рік) області [3]. Це можна пояснити тим, що український Степ вважається традиційно регіоном найбільш несприятливим стосовно карантину (сприятливі природно-кліматичні умови і кормова база для акліматизації відсутніх у країні шкочинних організмів, велика кількість торгівельних портів).

Державні витрати на відтворення водних живих ресурсів у внутрішніх водоймах та Азово-Чорноморському басейні становлять: Степ – 55,4%, Лісостеп – 40,2%, Полісся – 4,5%.

Найбільше фінансування за останній рік мали наступні області: Херсонська (560,0 тис. грн.), Запорізька (455,0 тис. грн.), Дніпропетровська (400,0 тис. грн.), Черкаська (800,0 тис. грн.), Київська (600,0 тис. грн.).

Разом з цим, АР Крим, на території якої міститься лівова частка зрошувальної мережі Півдня, була профінансована лише на суму 175,0 тис. грн., м. Севастополь взагалі лишилося без державних коштів.

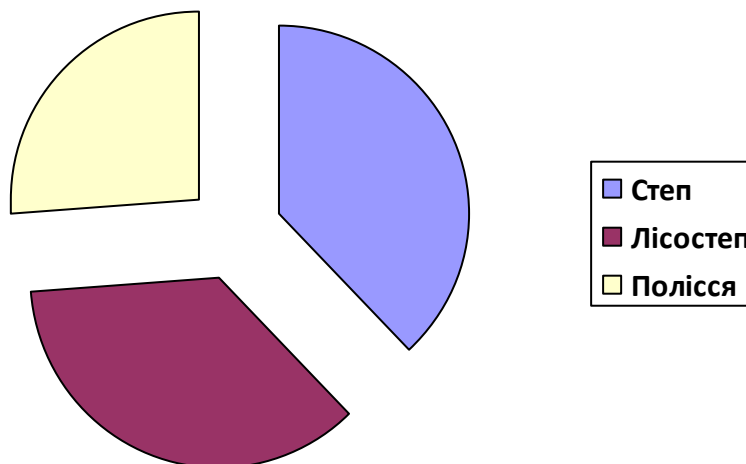

Рис. 1.3 Розподіл державного фінансування витрат на агрохімічну паспортизацію земель сільськогосподарського призначення за регіонами України, %.

Необхідно зазначити, що Законом України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24 червня 2004 року зазначається, що з метою підтримки належного рівня продовольчої безпеки Аграрний фонд формує державний продовольчий резерв, який у розрізі окремих об'єктів державного цільового регулювання не може бути меншим (у % до обсягів їх річного внутрішнього споживання): у 2006 році – 10%, у 2007 році – 12%, у 2008 році – 14%, у 2009 році – 16%, у 2010 році та подальших роках – 20%. Проте, об'єктивний аналіз дозволяє зробити висновки, що за перше півріччя поточного року за рахунок коштів державного бюджету України було профінансовано сільське господарство, лісове господарство, мисливство та рибне господарство лише в розмірі 13,7% від затвердженого Верховною Радою обсягу витрат, тобто, ситуація в агропромисловому комплексі країни критична [5].

Для порівняння слід зазначити, що загальний аграрний бюджет країн ЄС в 2009 році становив 40,9 млрд. євро, а загальні витрати на підтримку аграрного сектора перевищили 120 млрд. євро. Державні субсидії в доходах фермерів європейських країн становлять: країни ЄС – 49%, Фінляндія – 71%, Норвегія – 77%, Швеція – 59%, Японія – 66%.

Висновки та пропозиції. Проведені нами дослідження показують, що на сьогодні державна підтримка еколого безпечного розвитку аграрної сфери економіки досить часто носить декоративний характер і реально не забезпечується достатнім фінансовим наповненням. Разом з тим слід відзначити, що в останній час питанню фінансування екологічно сталого сільськогосподарського виробництва приділяється неабияка увага на державному рівні, про що свідчить питома вага забезпечення державними коштами заходів щодо екологізації аграрної діяльності в державі. Логічно, що наступним принциповим питанням на сьогодні постає фактор раціонального та пропорційного перерозподілу фінансових потоків за регіонами держави.

Анотація

В статті досліджено суть основних інструментів у формуванні фінансово-економічного механізму екологобезпечного природокористування в аграрній сфері України та Херсонської області.

Ключові слова: екологічна безпека, фінансовий механізм, екологічна ефективність, аграрне виробництво.

Аннотация

В статье исследована суть основных инструментов в формировании финансово-экономического механизма экологобезопасного природопользования в аграрной сфере Украины и Херсонской области.

Ключевые слова: экологическая безопасность, финансовый механизм, экологическая эффективность, аграрное производство.

Annotation

In article the essence of basic instruments is investigational in forming of финансово-экономического механизма экологобезопасного природопользования in the agrarian sphere of Ukraine and Kherson area.

Key words: ecological safety, financial mechanism, ecological efficiency, agrarian production.

Список використаних джерел:

1. Бощевський П.П., Данилишин Б.М. Деякі проблеми вдосконалення природокористування в АПК за умов ринкових відносин // Вісник аграрної науки.-1981.-№ 10,-С.1-6
2. Дорогунцов С., Федорищева А. Екологічні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил України // Економіка України.-2002.-№ 10.-С.65-70
3. Жуйков Г.Є. Еколого – економічні особливості і принципи формування сталого землеробства в зоні зрошуваних агроландшафтів Степу України / Тези науково – практичної конференції «Наукові основи землеробства в умовах недостатнього зволоження.» 2000,-С.21-25
4. Зятковська Л.І. Вплив фінансової політики держави на підвищення екологічної безпеки промислового виробництва // Ефективність державного управління в контексті Європейської інтеграції: Матеріали науково – практичної конференції / За заг. ред. А.О. Чемериса – Львів: ЛІДУ НАДУ, 2004.-4.2.-322с.-с.178-181.
5. Синякевич І. Концепція щодо формування системи інструментів національної екологічної політики // Економіка України – 2002.-№ 7.-с.70-77.
3. Стратегія економічного та соціального розвитку Херсонської області до 2015р. Р. Збереження та раціональне використання природних ресурсів. Херсон. 2009- 227с.
6. Ігнатенко М.Г. Малєєв В.О. Еколого – економічне обґрунтування господарських рішень в умовах сталого розвитку. Навч. посібник, Херсон – 2004, 248с.
7. Новіков Ю.Н. Государственные механизмы регулирования экономики Украины. Симферополь. 2009, 331с.